

На предсједничким изборима у Црној Гори победио је у првом кругу кандидат владајуће коалиције Филип Вујановић, са 51,89% освојених гласова. Други је Андрија Мандић (Српска листа) са 19,55%, трећи Небојша Медојевић (Покрет за промјене) 16,64 и четврти Срђан Милић (СНП) 11,92% гласова. Овом побједом Мило Ђукановић и његово друштво купили су још двадесетак мјесеци за довршавање започетих послова. Иако је разлика између Вујановића и тројице његових противкандидата релативно мала, око 11 000 гласова, за владајућу коалицију овакав исход има огроман значај. Створен је утисак да људи не желе промјене, да је већина задовољна правцем који је изабрала црногорска власт, и што је најгоре – да ионако анемичне међународне инстанце немају посебних разлога за бригу око овог парчета компликованог региона. Локални газда их слуша, све је под контролом. Као бициклиста: горе се клања, а доље газди, уједначено и немилосрдно.

Чини се да је најзанимљивију оцјену ситуације дао британски аналитичар Марк Алмонд, тврдњом да је Бриселу много важнија стабилност у окружењу, коју сада наводно подупире Ђукановић, него евидентни црногорски проблеми са владавином права и општом корупцијом. Чудни критеријуми, чудан редослед! Човјек би помислио да се стабилност у региону постиже управо афирмацијом владавине права и борбом против корупције, а овдје нам се предлаже нешто друго. Црногорска опозиција, бар онај њен дио који је заљубљен у евро-будућност и евро-реторику, могао би из овог необичног мониторинга предсједничких избора да изведе одговарајуће закључке. Нема, дакле, никаквог рушења власти уз помоћ добрих аргумената и вјештих реплика, нема епохалног преокрета у стабилној, конструктивној и углађеној атмосфери избора које ће власт овако или онако на крају да покраде. За такве подухвате неопходне су боље припреме и мало јаче провокације. Видјели смо их у неколико земаља на посткомунистичком пространству, између осталог и у Србији, мада то није згодан примјер - Србија је, кажу, неупоредива. У неким другим случајевима, међутим, одлучне, самосвјесне и компактне националне групације успјеле су да се изборе за сопствени простор слободе – без обзира на већинско нерасположење и снагу државе.

Овдје помишљам, наравно, на Србе у Црној Гори и њиховог предсједничког кандидата Андрију Мандића. Са 20% освојених (и тридесетак посто достигнутих) гласова, што је до скоро било незамисливо, Српска листа се налази на судбоносној раскрсници. Наравно, не треба губити вријеме на приговоре фиктивних странака које пропагирају наводно јединство опозиције, све чувајући своје генијалне програме на основу којих с времена на вријеме добију понеког одборника. („А гдје су Мандићу остали српски гласови?“ – пита, рецимо, Народна странка. Па вјероватно код њих, стотинак хиљада, само су заборавили да гласају и ријеше проблем.) Такође, исто би могло да се каже и за прве „београдске“

реакције – једну имамо на овим страницама, са фантастичним закључком да српске странке својим „карикатурално архаичним имицом“ увелико доприносе гетоизацији. Не зна се шта је ту горе: непотребна лаж у вези са имицом или потпуна безосјећајност за контекст и људе изложене организованој државној дискриминацији.

Интересантније питање гласи: хоће ли Срби сада навалити да разматрају Медојевићеве предуслове сарадње - признање кријумчарског референдума и из њега рођене државности, или ће то задовољство препустити другима, посвећујући се одбрани сопственог идентитета и права на учешће у свим видовима јавног живота, под својим националним именом. Може ли се опозиционо сарађивати са људима који толеришу или потпомажу етничку дискриминацију? (Медојевић, додуше, тврди да су његовим залагањем лоша уставна решења донекле поправљена - у корист Срба, што је отприлике исто као да је умјесто смртне казне предложена доживотна робија.)

Ствари су прилично једноставне. Тачно је да је Црна Гора онедавно самостална и међународно призната држава, али је исто тако тачно да њена власт над Србима спроводи тешко насиље. Зашто Медојевић мора да каже оно прво, а мора да не каже оно друго? Па зато што истовремено саопштавање ових чињенице разоткрива њихову узрочно-последичну везу. Да није можда Црна Гора на референдуму постала независна баш зато што су права Срба брутално погажена? Ко се позива на оно прво, а прећуткује оно друго, тај не само што је опозиционо некоректан, него је директни функционер етноцида.

Другим ријечима: не мора Црна Гора да буде српска, али мора да буде и српска, јер је само то демократски утемељено, праведно и одрживо. Само то може бити предуслов опозиционе и сваке друге сарадње. У супротном, политички представници Срба у Црној Гори дужни су да се без оклевања и калкулисања посвете борби за опстанак.

„На неки начин, вратили смо се на почетак 90-их, када су људи у Бриселу говорили – боље Милошевић него неко и нешто што не разумијемо и не можемо да предвидимо“ – резимира Алмонд црногорске предсједничке изборе.

Оно што се након избора ипак може разумјети, па и предвидјети, јесте да би боље организована опозиција постојећу разлику у гласовима ипак могла да надокнади. У садашњим условима, наравно, то није лако, с обзиром на чињеницу да се три главне опозиционе струје већ дуже времена међусобно сумњиче и оптужују (тек су у овој изборној кампањи забиљежене прве назнаке сарадње), а ствар је додатно компликована одбијањем већине политичких субјеката да се суоче са реалним вишенационалним карактером црногорске стварности. Покушаћемо да укажемо на неколико отежавајућих околности и предрасуда, чије би демаскирање допринијело бољем међусобном разумијевању и зрелијем дјеловању црногорске опозиције.

У социолошкој теорији постоји фигура тзв. затвореничке дилеме, веома корисна и кад размишљамо о нацијама и њиховом понашању на балканским просторима. Наиме, у условима недостатка повјерења и комуникације, појединци (затвореници), а у нашој аналогiji национални колективи, принуђени су да сами рачунају шта им се највише исплати и да тако одређују своју судбину. Као резултат њихових засебних рачуница имаћемо или обострано несебично и коректно понашање, са заједничким позитивним исходом, или ће пак најповољнији исход (ослобађање) за једног, подразумевати издају и штету за другог који се понашао коректно и несебично.

У Црној Гори, изгледа, имамо управо такву ситуацију. Као у дилеми затвореника, владајућа структура упорно намеће игру глувих телефона и систематски спречава да се међу народима који живе у Црној Гори успостави нормална комуникација. Не и не – ово има да буде држава грађана, а коме се свиђају народи, ко је баш запео да брине и етничке бриге, тај нека се сналази приватно, ван устава!

Наравно, одмах треба рећи да је почетна дилема – грађанска или национална држава – потпуно лажна и непостојећа. Ни у теоријском ни у практичном смислу то уопште нису супротстављене, међусобно искључујуће опције. Довољно је рећи да готово све западне демократије врло промишљено воде политику грађења нације - у Француској и Италији, рецимо, она је била запањујуће успјешна. Португал, Енглеска и Немачка такође спадају у парадигматске националне државе, да не говоримо о нашим сусједима, Хрватској, Словенији или Албанији. Са друге стране, из здраворазумских и моралних разлога, знатан број западних демократија у којима живе мањине виде себе као вишенационалне државе. Оне прихватају да унутар њихових граница постоје двије или више конститутивних нација, и признају да свака од њих полаже исто право на самоуправу, што је неопходно да би се сачувале (у Канади Квебечани, у Белгији Фламанци, у Шпанији Каталонци, Баски и Галези, у Швајцарској франкофоне и италофоне мањине...).

Вишенационални карактер западних држава по правилу се манифестује кроз неки облик аутономије, који је најчешће изричито потврђен уставом или законима. Притом, наравно, изразит етнички рафинман овим држава уопште не смета да буду грађанске, у смислу поштовања демократских вриједности и једнакости права свих својих становника.

Нажалост, у посткомунистичким државама, које су тек закорачиле у демократију, овакав слух за етничке разлике не постоји. Деспотија једне партије овдје је замијењена деспотијом просте већине, која се уопште не обазире на етничку правду и потребу очувања традиционалних идентитета својих грађана. Широм региона наилазимо на владе које се труде да грубим инжињерингом, уз помоћ опробаних механизма (језик, црква, просвета, медији, симболи...), своју бројчану надмоћ простим надгласавањем претворе у тоталну (идентитетску, политичку и економску) доминацију.

Црногорски случај је чак и у овом тужном контексту сасвим посебан, готово ексклузиван. Наиме, овдје се уопште не ради о некој споредној мањини (мада ни једна мањина није занемарљива), него о Србима који по званичном попису чине трећину укупног становништва Црне Горе, и који по логици ствари желе да имају иста права као и други народи. Црногорска власт, међутим, свима проналази какво-такво мјесто у поретку, али српску идентификацију енергично одбија. Управо за српски народ у Црној Гори, који је по тумачењу владајуће коалиције производ заблуда и србијанске пропаганде, смишљен је „строго грађански концепт државе“, и у њему провидан план да се Срби државним инжињерингом претворе у нове Црногорце, што би ваљда дефинитивно учврстило независност.

Једноставна идеја, нема сумње, али је проблем у томе што се она никако не може спровести у дјело без тешких кршења права и правде. Упорно одбијање црногорске власти да се на разуман начин суочи са оправданим захтјевима политичких представника српског народа, па и других, мање бројних народа, може се тумачити на неколико начина, и ни један од њих не улива наду да ће у наредном периоду Црна Гора бити стабилна, на демократским стандардима заснована друштвена заједница.

Најприје, рекло би се да игнорисањем воље и виталних интереса бар трећине свог становништва похлепни властодршци напосто чувају материјалне привилегије, без дубље промишљене етничке позадине. Томе у прилог иде чињеница да Црном Гором, као и већином држава насталих распадом Совјетског Савеза и Југославије, не управља одговорна и смјењива политичка елита, већ групе организованог криминала које су успјеле у приватизацији националних економија, и чији директни интерес у владавини ријетко иде даље од буџета властите фамилије. Пошто се економски живот у Црној Гори

одвијао по моделу транзиционе отимачине, први корак на путу правичног и сразмјерног учешћа етничких група у друштвеној расподјели значио би тежак и неодбрањив ударац за Ђукановићеву системску клептократију.

Такође, није далеко од истине ни теза да је овдје ипак ријеч о типично балканском националистичком слепилу, кад се фасцинација новостеченом државношћу претвара у погонско гориво безобзирног притиска на мање бројне суграђане који ту фасцинацију не дијеле. Примјера за ову опасну и кратковиду политику у региону има напретек, а занимљиво је да црногорски извођачи радова уопште не узимају у обзир туђа лоша искуства, нити их збуњује чињеница да њихови неистомишљеници, Срби, чине убједљиву већину укупног броја црногорских држављана.

О мотивима за ликвидацију Срба може се говорити и на теоријском нивоу, уз позив на такозвани грађански концепт етнички неутралне државе, али је тај пут једнако злокобан, и сасвим сигурно најлицемјернији. Колико год маскиран јефтиним фразама о равноправности свих грађана, он само припрема терен за надгласавање и етнички инжињеринг, са перспективом да обесправљени Срби ускоро буду преобраћени у новоцрногорце. На посткомунистичким просторима, додуше, функционишу разне врсте етнички мотивисаног насиља, али тако крупан безобразлук - да се трећина становништва уопште не појављује у правно-политичком поретку, да се хладнокрвно брише из сваког регистра - заиста нигдје не постоји.

Осим тога, овај наводно концептуални аргумент не може да издржи ни најпростије поређење са праксом западних демократија, ни кад су у питању националне мањине, а камоли конститутивни и државотворни српски народ, са једном трећином учешћа у данашњој црногорској популацији.

О каквом апсурду је ријеч, и у западном и у источном контексту, показаће мала унакрсна анализа. У западним демократијама, гдје год су националне мањине бројчано и пропорционално значајне (као што је рецимо руска мањина у Летонији и Естонији, или мађарска мањина у Румунији и Словачкој), оне имају далеко већа права, укључујући територијалну аутономију, једнаки или чак доминантни службени статус језика унутар те територије, и више образовање на властитом језику. То је очигледно кад су у питању највеће националне мањине на Западу, као Квебечани, Порториканци, Каталонци и Валонци, од којих све броје преко 2,5 милиона. Међутим, то подједнако важи и за мање бројне националне мањине, као Швеђане у Финској – 285.000, или 6,8 процената становништва, говорнике њемачког у Јужном Тиролу – 303.000, или 0,5 процената становништва, говорнике италијанског у Швајцарској – 500.000, или 7 процената. Све ове

заједнице имају територијалну аутономију, право на службени језик и универзитете на властитом језику, иако су бројчано мање, и чине мањи постотак становништва него Мађари у Румунији – 1,6 милиона, или 7,1 проценат; Мађари у Словачкој – 600.000, или 10,8 процената, говорници руског у Летонији – 1 милион, или 34 процента, и Естонији – 500.000, или 30 процената.

Да се ове мањине налазе у било којој западној демократији, осим Француске и Грчке, сматрало би се савршено природним и нормалним да захтијевају и добију суштинску територијалну аутономију, статус службеног језика и више образовање на властитом језику.

Да не би било забуне, наглашавамо да је ово уобичајени западњачки третман националних мањина, што српски народ у Црној Гори није, али је тим прије ваљда природно да и његова права морају бити заштићена, и то на нивоу који не може бити испод наведеног. Ако тога нема, онда је на дневном реду програмирани етноцид. Онда је јасно као дан да су Срби у Црној Гори голим насиљем стављени ван устава и закона, и да у таквим околностима морају да се бране - како знају и умију.

Индолентан став међународне заједнице према овом проблему потпуно је разумљив: њима је лакше да на Балкану имају посла са безличним «грађанским ентитетима», и уопште се неће трудити да «споља» подрже разлике. Уколико један народ (или дио једног народа) нема снаге да се сам заштити и афирмише, он вјероватно не заслужује ни да постоји. Осим тога, стално неке компликације са Србима...

Па какав онда треба да буде српски одговор? Шта год се дешавало у наредном периоду, политички представници Срба у Црној Гори дужни су да се боре за опстанак свог народа, да се без оклевања и калкулисања супротоставе етноциду. Притом, треба јасно саопштити да је лојалност према српском народу јача и старија од лојалности према држави која нам одузима елементарно право на идентитет – да о грађанским и политичким правима не говоримо. Ако се од нас тражи да те лојалности супротставимо једну другој, онда је «нова», «стабилна» итд. Црна Гора већ изгубљена.